

OPSERVATORIJA ZA ILEGALNE EKONOMIJE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

BILTEN RIZIKA

SAŽETAK NAJVAŽNIJIH INFORMACIJA

1. Da li rat u Ukrajini može da utiče na organizovani kriminal na Zapadnom Balkanu?

Rat u Ukrajini besni već dva meseca i razara ovu državu i njen narod. Takođe, efekti rata se prelivaju van granica zemlje. Pogledajte kako bi rat u Ukrajini mogao da stvori nove šanse organizovanom kriminalu na Zapadnom Balkanu od krijumčarenja oružja, pranja novca, kršenja sankcija, kretanja boraca ili potencijalno da promeni krijumčarske rute.

2. Bosna i Hercegovina je postala ključna tranzitna zemlja za krijumčarenje oružja u Evropi.

Bosna i Hercegovina je i izvor i tranzitna zemlja krijumčarenja malog i lakog oružja. Od okončanja rata u Bosni i Hercegovini 1995. godine, ova zemlja je preplavljena oružjem. Posmatramo odakle oružje dolazi, kuda ide i ko je umešan u ovaj posao koji doprinosi terorizmu, ratu i organizovanom kriminalu.

3. Brčko: Tržište za organizovani kriminal.

U ovom broju fokusiramo se na Brčko, kriminalno žarište na severu Bosne i Hercegovine. U ovom distriktu, blizu granica Bosne i Hercegovine sa Hrvatskom i Srbijom koji je od početka devedesetih na lošem glasu kao bazar za sve, zabeleženi su incidenti u vezi sa krijumčarenjem migranata, oružja i droge. Posmatramo faktore ranjivosti i trenutnu situaciju.

4. Iznuda je potcenjena i nedovoljno se prijavljuje u Srbiji.

U Srbiji se izveštava o iznudi, zelenašenju i reketiranju, ali koliko je zaista veliki ovaj problem? Nova studija sprovedena zahvaljujući stipendiji Fonda za otpornost Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) pokazuje da je ovaj problem potcenjen i da se nedovoljno prijavljuje.

5. Navodi o nestalim bebama i dalje proganjaju Srbiju.

Postoje navodi da je tokom proteklih nekoliko decenija nestalo više hiljada beba iz porodilišta u Srbiji i da su prodate porodicama koje su želele da usvoje dete. Ova šokantna trgovina izašla je na videlo kao rezultat postupka protiv Srbije koji je pokrenut pred Evropskim sudom za ljudska prava. Kako je takva praksa moguća, kako je organizovana i kako se rešava?

O OVOM BROJU

Dobro došli u 12. broj Biltena rizika Opservatorije za ilegalne ekonomije u Jugoistočnoj Evropi Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC).

Kao i mnogi, i mi smo užasnuti događajima u Ukrajini. Takođe smo zabrinuti zbog uticaja rata, kako na Ukrajinu i njen narod, tako i na moguće posledice na drugim mestima. U skladu sa našom misijom, poseban fokus stavljamo na potencijalni uticaj rata na organizovani kriminal na Zapadnom Balkanu. Kao što smo uradili sa COVID-19, pažljivo ćemo pratiti efekte rata u Ukrajini na ilegalne ekonomije u jugoistočnoj Evropi.

Često se govori kako se oružje sa Zapadnog Balkana krijumčari, na primer da bi ga koristile kriminalne grupe ili teroristi u zapadnoj Evropi. U ovom broju detaljnije sagledavamo problem u Bosni i Hercegovini. Iako smo znali da se na crnom tržištu krijumčari oružje koje je zaostavština rata u Bosni i Hercegovini, iznenadili smo se saznanjem da je ona i tranzitna zemlja. Pored toga, nedavna hapšenja i zaplene pokazuju transnacionalnu saradnju, kako od strane kriminalaca, tako i od strane organa za sprovođenje zakona – što je otkriveno u nekoliko nedavnih istraga.

Kao i u svakom broju, fokusiramo se na žarište organizovanog kriminala. Ovog puta je to Brčko na severu Bosne i Hercegovine. Na osnovu intervjua i zapažanja iz prve ruke, objašnjavamo faktore ranjivosti i vrste ilegalnih trgovina u ovom malom regionu, kao i probleme korupcije u policiji.

Zahvaljujući stipendiji Fonda za otpornost GI-TOC-a, Miloš Katić iz Vojvodine u Srbiji sproveo je istraživanje o iznudi i zelenašenju u zemlji. Profilujemo pojedine glavne nalaze njegovog istraživanja, objavljenog u decembru 2021. godine.

Mediji u Srbiji su proteklih godina izveštavali o nestalim bebama. Iako su slučajevi pod lupom novinara stari nekoliko decenija, čini se da krađa i trgovina bebama, pa čak i embrionima, može i dalje da predstavlja problem u mnogim zemljama, sa elementima organizovanog kriminala.

Nedavno smo objavili izveštaj o ilegalnim finansijskim tokovima (IFF) u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji, koja se nadovezuje na sličnu procenu iz 2020. godine kada smo analizirali ključne pokretače i aktuelne trendove IFF-a u Albaniji, Kosovu i Severnoj Makedoniji.¹ U izveštaju se ističe potreba za novim informacijama o uticaju i štetnosti IFF-a, kao i sposobnosti civilnog društva da istraži i podigne svest o ovoj vrsti kriminala. Nadamo se da ćemo se u budućnosti fokusirati na ove teme.

Uvek tražimo nove načine predstavljanja našeg rada. Stoga smo razvili onlajn interaktivnu platformu koja sadrži neke od podataka i glavnih nalaza naših izveštaja. Prvi vizuelni prikaz je pregled krijumčarenja migranata preko Zapadnog Balkana. Informacije se zasnivaju na izveštaju iz 2021. godine „Aktuelne cene: Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu“.² Ovaj alat pruža podatke o nezakonitim graničnim prelazima duž balkanske rute, broju i nacionalnosti migranata i azilanata, procenjenoj dobiti tržišta krijumčarenja migranata i interaktivno prikazuje mape krijumčarenja i cene ruta. Pratite i dalje naše vizualizacije, sledi prikaz veza organizovanog kriminala i fudbalskih huligana, kao i krijumčarenja kroz luke u jugoistočnoj Evropi.

Ukoliko imate predlog za priču ili želite da pružite povratne informacije, obratite se na adresu: almedina.dodic@globalinitiative.nett

Ukrajinske izbeglice prelaze u Poljsku, mart 2022. Fotografija: Sean Gallup/Getty Images

1. Da li rat u Ukrajini može da utiče na organizovani kriminal na Zapadnom Balkanu?

Organizovani kriminal nije na prvom mestu u našim mislima dok sa užasom gledamo razaranja u Ukrajini. Međutim, svi ratovi imaju efekte prelivanja i dugoročne posledice, čemu je Jugoslavija svedočila devedesetih godina. Rat u Ukrajini mogao bi da proširi mogućnosti organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu, uključujući, kao rezultat trgovine oružjem, pranje novca, kršenje sankcija, kretanje boraca ili moguće pomeranje ruta krijumčarenja.

Jedan od zapanjujućih odgovora Zapada na agresiju Rusije na Ukrajinu čine njena ekonomska ograničenja, uključujući sankcije i zabrane putovanja. Jedna od retkih preostalih ruta za putovanja Rusima je preko Beograda. Nema sumnje da se njihov novac može takođe kretati unutar regiona ili kroz njega. Zaista, poslednjih godina nekoliko hiljada stranaca iskoristilo je takozvane šeme „zlatnih“ pasoša u nekim evropskim zemljama, uključujući jugoistočnu Evropu.³ I neke zemlje Zapadnog Balkana, poput Crne Gore i Severne Makedonije, nastavljaju da nude šeme „državljanstva za investicije“. U nedavnom slučaju, Crna Gora je dala azil ruskom tajkunu koji se traži zbog ubistva.⁵

Iako nisu među najvećim investitorima na Zapadnom Balkanu, u prošlosti su ruski i ukrajinski oligarsi parkirali svoje bogatstvo u Srbiji, na primer, ili duž crnogorske obale. Jadranska obala je igralište za one izuzetno bogate; jedna od superjahti ruskog oligarha Romana Abramoviča nedavno je pristala u marini u Crnoj Gori.⁶

Bogati Rusi u migracijama bi mogli da traže investicione mogućnosti u regionu i mogli bi da iskoriste veze dobro uspostavljenih kriminalnih grupa sa kontaktima u političkim i poslovnim krugovima. Postoji opasnost da bi ruski novac mogao da se opere kroz nekretnine, turizam, kockanje i drugim sektorima koji su podložni IFF-u, što bi uticalo na lokalne ekonomije i politiku.

Rusija se suočava sa sankcijama bez presedana, a ukoliko se sukob nastavi, mogu se izreći dodatne kazne. Neke zemlje Zapadnog Balkana nisu se pridružile zabrani ruskih letova, pa su aerodromi poput beogradskog (i preko Istanbula do svih prestonica u regionu) postali ključna čvorišta za ruske putnike. Moguće je da bi ruska imovina, koja je zamrznuta u mnogim zemljama, mogla da nađe sigurno utočište u zemljama Zapadnog Balkana gde se Rusi već osećaju prijatno u poslovanju. Zapadni Balkan bi takođe mogao da bude kanal za trgovinu luksuznom robom, alkoholom i cigaretama. Ali, region se ne graniči ni sa Ukrajinom ni sa Rusijom i količina kršenja sankcija će verovatno biti ograničena – ali vredna pažnje.

Zastrašujuće znamenje ovog vremena je da bi crno tržište moglo da se razvije za lekove koji su napravljeni da smanje uticaj nuklearnog zračenja: u apotekama u Severnoj Makedoniji u ovom trenutku gotovo da nema tableta kalijum jodida.⁷ Kao i u drugim delovima Evrope, postoji i zabrinutost zbog nestašice određene robe široke potrošnje

i rastućih cena; dva najočiglednija primera na Zapadnom Balkanu do sada su benzin i suncokretovo ulje.⁸ Nestašice na tržištu bi mogle da stvore podsticaje za krijumčarenje.

POMERANJA NA RUTAMA KRIJUMČARENJA

S obzirom na to da je Turska suzbila krijumčarenje (posebno migranata) nakon 2015. godine, smatra se da su se neke rute za krijumčarenje droge pomerile ka pomorskim rutama preko Crnog mora ili čak u Jadran.⁹ Prvi trend potvrđuju značajne zaplene od 400 kilograma heroina iz Irana u luci Varna u Bugarskoj i 1 400 kilograma u Konstanci u Rumuniji koje su vlasti izvršile u februaru i maju 2021. godine.¹⁰ Ove luke bi mogle da postanu privlačnije za ilegalne tokove ako se prekine trgovina ljudima u Odesi i drugim crnomorskim lukama zbog rata u Ukrajini. Povećanje trgovine putem balkanske pomorske rute može se primetiti i velikim zaplenama tokom poslednjih godina u severoistočnim jadranskim lukama Koper, Slovenija (gde je zaplenjeno više od jedne tone heroina između 2019. i 2021. godine); Ploče, Hrvatska i Trst, Italija.¹¹ Ovo pomeranje u krijumčarenju heroina dolazi u trenutku kada postoje povećani dokazi o krijumčarenju kokaina u jadranske luke. Reka Dunav bi takođe mogla da postane kanal za krijumčarenje.

Ogromna količina oružja se sliva u Ukrajinu, uključujući oružje sa Zapadnog Balkana. Postoje indicije da se na poprištu borbe koriste automatske puške i minobacači napravljeni u Srbiji.¹² Prema rečima izvora upoznatog sa kriminalnim miljeom u Bosni i Hercegovini, cene vatrenog oružja na crnom tržištu te zemlje porasle su za više od 100 odsto od kraja februara, što je trend koji je očigledno vidljiv i u nekim zemljama zapadne Evrope. Moguće je da je rat stvorio povećanje potražnje, pre svega od onih koji su se uputili u taj region kao dobrovoljni borci. Postoji opasnost da će se neko oružje koje je preplavilo Ukrajinu vratiti na Zapadni Balkan, bilo da bi ga koristile kriminalne grupe ili paravojne formacije, ili da bi se prodavalo na crnom tržištu.

Mladići iz jugoistočne Evrope otišli su da se bore u Ukrajini – na obe strane – od izbijanja krize 2014. godine,¹³ iako je to u većini zemalja regiona nezakonito. Očekuje se da će se brojke povećati ako se rat nastavi, pogotovo zato što je Ukrajina stvorila takozvanu „legiju stranaca“. ¹⁴ Kao i u drugim situacijama, kao što je slučaj boraca koji su otišli iz Evrope u Siriju ili Irak, mnogi se neće vratiti kući.

Međutim, tok oružja i boraca između Zapadnog Balkana i Ukrajine mogao bi da poveća rizik od (posebno desničarskog) nasilnog ekstremizma, ubistava i nasilja paravojnih formacija. Ova poslednja pretnja je posebno zabrinjavajuća u odnosu na destabilizirajući uticaj oružanih grupa u regionima u kojima etničke tenzije mogu brzo da se rasplamsaju. Moto klub „Noćni vukovi“, na primer, ima ogranke u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. U prošlosti je bilo izveštaja o ruskim plaćenicima obučanim u Srbiji i Republici Srpskoj koji su bili povezani sa organizovanim kriminalom.¹⁵ Tok oružja i boraca napred-nazad iz ratne zone u Ukrajini mogao bi da proširi redove kriminalnih i paravojnih grupa na Zapadnom Balkanu, ojača njihove arsenale i poveća radikalizaciju.

Visok broj ljudi – posebno žena i dece – koji beže iz Ukrajine mogao bi da poveća ranjivost na trgovinu ljudima. Što kriza duže traje i ljudi postaju očajniji, to je veća opasnost da neki postanu žrtve seksualnog iskorišćavanja, uključujući i Zapadni Balkan – na primer u velikim gradovima, letovalištima na jadranskoj obali ili onlajn. Evropol je čak izdao obaveštenje o ranom upozoravanju u kojem se naglašava kako su žene, deca i ranjiva lica potencijalne žrtve kriminalnih mreža koje se bave trgovinom ljudima.¹⁶ Upozorio je da su maloletnici bez pratnje u najvećem riziku za seksualno iskorišćavanje i eksploataciju radne snage, kao i za prisilni kriminal i prosjačenje ili druge kriminalne aktivnosti.

Rat u Ukrajini stvorio je najveći potres u evropskoj bezbednosti od kraja Hladnog rata i najdublje uznemiravanje svetskog poretka od 1945. godine. Kriminalci su uvek oni koji se prvi pokreću u vreme promena i sukoba. Rat će bez sumnje uticati na geopolitiku na Zapadnom Balkanu, a možda čak i na nacionalnu politiku i međuetničke odnose. Takođe bi mogao da oživi razgovore o procesu pridruživanja EU, posebno imajući u vidu zahtev Ukrajine za članstvo u EU.¹⁷

Verovatno će imati i uticaj na kriminalna tržišta i IFF-ove, a pokrenuo je i odlazak mladića na ovo novo evropsko ratište. To je nešto što nacionalne agencije za sprovođenje zakona, kao i regionalne organizacije i sve zainteresovane strane čiji je interes stabilnost na Zapadnom Balkanu treba da očekuju i pažljivo posmatraju, naročito kada se ti borci i njihovo oružje vrate kući. Sa svoje strane, GI-TOC će nastaviti da prati uticaj rata na kriminalna tržišta.

2. Bosna i Hercegovina je postala ključna tranzitna zemlja za krijumčarenje oružja u Evropi.

Bosna i Hercegovina je dugo bila izvorna zemlja za krijumčarenje oružja. Od okončanja rata u Bosni i Hercegovini 1995. godine, ova zemlja je preplavljena malokalibarskim i lakim naoružanjem. Dok su neka od tih oružja krijumčarena u područja sukoba u regionu, druga su korišćena u terorističkim napadima u zapadnoj Evropi. Cene na crnom tržištu su skočile od početka rata u Ukrajini. Nedavne policijske operacije pokazuju da je trgovina dobro organizovana i transnacionalna, kao i da je Bosna i Hercegovina sada i tranzitna zemlja za krijumčarenje oružja.

ARSENALI PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI

Bosna i Hercegovina ima oko 3,2 miliona stanovnika. Program Ujedinjenih nacija za razvoj procenio je 2010. godine da u ovoj zemlji postoji oko 750 000 komada ilegalnog oružja.¹⁸ Na osnovu podataka o lokacijama policijskih akcija na kojima je pronađeno oružje ili su uhapšeni kriminalci, evidentno je da nelegalno vatreno oružje postoji u gotovo svim delovima Bosne i Hercegovine, ali najviše na istoku zemlje, kao i u tuzlanskom i sarajevskom kraju, zapadnoj Hercegovini, području Bosanske Gradiške, Banjoj Luci, Tešnju, Doboju, Bijeljini i Zenici.

Pored toga, procenjuje se da je od 2006. godine bilo devet krađa oružja iz skladišta bosanskih oružanih snaga. U martu 2017. godine iz kasarne u Bileći¹⁹ nestalo je osam pištolja i šest automatskih pištolja, dok je 2018. godine u kasarni na Palama vojnik ukrao oružje i municiju.²⁰ Ministarstvo odbrane je u februaru 2021. godine obavestilo da je „nestala određena količina oružja” iz Centra za osnovnu obuku u Pazariću, te da je oštećena sigurnosna plomba na ulazu u skladište naoružanja i vojne opreme.²¹ Zamenica predsedavajućeg Zajedničke komisije za odbranu i bezbednost parlamenta, Dušanka Majkić, pitala je kako je moguće da 25 visokokvalitetnih pištolja nestane iz prostorija ministarstva i kako neko može da uđe u skladište i tačno zna gde da ide i šta da uzme²². Vredi napomenuti da mnogi od ovih slučajeva nikada nisu rešeni. Prema rečima Majkićeve, „oružje obično završava na stranim tržištima... to je pitanje dobre, brze i lake trgovine”²³.

Prema informacijama Granične policije Bosne i Hercegovine, brojne nedavne zaplene pokazuju da je krijumčarenje vatrenog oružja iz Bosne i Hercegovine veoma aktivno. Policija u Bosni i Hercegovini je u 2021. godini zabeležila 18 krivičnih dela u vezi sa krijumča-

renjem oružja; zaplenjeno je 27 komada oružja, jedna bomba i 1 135 komada municije. U istom periodu podneto je sedam prekršajnih prijava protiv osumnjičenih krijumčara, dok su privremeno oduzeta dva komada oružja i 231 komad municije.²⁴

DROGA I ORUŽJE IMAJU SLIČNE RUTE

Organizovane kriminalne grupe koje krijumčare oružje obično su uključene u krijumčarenje droge. Najčešće rute idu kroz poznata žarišta organizovanog kriminala, na primer kroz glavne autoputeve i granične prelaze koristeći plombirane kamione. Međutim, ponekad se koristi manje prohodan teren, na primer šumski putevi duž granice Crne Gore²⁵ i Trebinja²⁶ i Bileće u Bosni i Hercegovini, upotreba splavova i čamaca u regionu Bijeljine u Srbiji ili Brčko distrikta u Bosni i Hercegovini²⁷, ili šumske staze oko Čapljinje, Ljubuškog ili Gruda u Hrvatskoj.²⁸ Prema rečima osuđenog člana organizovane kriminalne grupe iz Trebinja, kada krijumčari oružja koriste ove rute, oni angažuju lokalne vodiče i nosače.

Postoje indicije da se oružje krijumčari kroz Bosnu i Hercegovinu sa drugih mesta na Zapadnom Balkanu. Advokat koji je branio osumnjičene za trgovinu oružjem u bosanskim sudovima poslednjih 15 godina rekao je: „Postoji krijumčarski kanal koji ide iz Albanije i Crne Gore preko istočne i zapadne Hercegovine u Hrvatsku i Evropu, a koriste ga Hrvati i Srbi. Mislim da je to najjači kanal koji ide otprilike od Crne Gore preko onih „divljih” prelaza u Bileći i okolini. Ide preko zapadne Hercegovine, gde drugi tim preuzima za Hrvatsku.”²⁹

U drugim slučajevima, oružje je namenjeno zapadnoj Evropi. Međunarodna istraga koju su zajedno vodili francuska i hrvatska policija u martu 2022. godine otkrila je da kriminalna grupa koja uključuje članove iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Francuske pokušava da prokrijumčari oružje u Francusku.³⁰

Hrvatska kancelarija za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala je u decembru 2018. godine pokrenula istragu protiv dva hrvatska člana kriminalne organizacije koji su navodno krijumčarili ekstazi iz Holandije u Hrvatsku, kao i optičku opremu za oružje i 37 kilograma plastičnog eksploziva iz Bosne i Hercegovine u Hrvatsku. Plan ove kriminalne grupe bio je da nabavlja, krijumčari i preprodaje velike količine ekstazija i kokaina iz Holandije u Hrvatsku unapred dogovorenim kupcima, kao i da krijumčari i prodaje velike količine oružja iz Bosne i

SLIKA 1 Krijumčarenje oružja kroz Bosnu i Hercegovinu.

Hercegovine u Hrvatsku, a zatim u zapadnoevropske zemlje. Policija je zaplenila oružje i eksploziv na području Slavonskog Broda i Okučana.³¹

Veze između trgovine oružjem i trgovine drogom mogu se videti i u policijskoj akciji „Storidž 2“³² iz decembra 2021. godine, koja je sprovedena u mestu Bosanska Gradiška u Republici Srpskoj, u blizini granice sa Hrvatskom. Operacija je pokrenuta kako bi se prekinuo lanac krijumčarenja narkotika, ali nakon pretresa nekoliko lokacija, policija je otkrila velike količine oružja, municije i mina. Uhapšeno je 20 osumnjičenih članova organizovane kriminalne grupe.

Kako prenose mediji, policija je pratila grupu iz Bosanske Gradiške preko aplikacije „Sky“.³³ Oni su primetili da se droga i vatreno oružje privremeno čuvaju na skrivenim lokacijama u Bosanskoj Gradišci i da grupa ima kombije i putnička vozila sa specijalnim odeljcima za skrivanje narkotika i oružja. Dokumenti tužilaštva otkrivaju da je ova grupa imala veze sa saučesnicima u Zagrebu i Osijeku u Hrvatskoj, kao i sa klijentima u Srbiji i zapadnoj Evropi.³⁴ Na primer, u novembru 2020. godine, članovi grupe su navodno prokrijumčarili 23 pištolja iz Bosne i Hercegovine u Nemačku, zaradivši 53 000 €.

Oružje zaplenjeno iz kuće jednog kriminalca i navodnog plaćenog ubice u Ritopeku, u Srbiji. Foto: MUP Srbije

Vredi napomenuti da su članovi kriminalne grupe iz Bosanske Gradiške povezani sa brojnim ubistvima u Srbiji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini. Na primer, prilikom traganja za ubicom Strahinje Stojanovića, koji je ubijen 13. septembra 2020. godine kada je pod njegovim automobilom eksplodirala bomba, srpska policija je otkrila „kuću strave“ u Ritopeku za koju se smatra da je dom plaćenog ubice. Bila je puna oružja, od kojih su neka navodno nabavljena od kriminalaca u Bosanskoj Gradišci.³⁵

NEPOSREDNA PRODAJA

Iako se čini da su kriminalne grupe iz Bosne i Hercegovine deo multinacionalnih kriminalnih mreža, u drugim slučajevima izgleda da pokušavaju da prodaju oružje „iz prve ruke“, što donosi veću dobit. Nemačka i bosanska policija su u januaru 2020. godine osujetile pokušaj bosanskog državljanina da prokrijumčari oružje u Nemačku i Holandiju. Prema optužnici Tužilaštva Bosne i Hercegovine, u Drezdenu je u automobilu bosanskih registarskih oznaka otkriveno 95 ručnih bombi, četiri poluautomatske puške, osam pištolja i značajna količina municije različitog kalibra, od kojih je sve bilo namenjeno ilegalnom tržištu.³⁶ Slično tome, policija u Bosni i Hercegovini je u maju 2021. godine uhapsila četvoricu muškaraca koji su pokušali da prokrijumčare velike količine nedozvoljenog vatrenog oružja

(uključujući ručni raketni bacač) u zapadnu Evropu.³⁷ Njih trojica su ranije osuđivani za slična krivična dela. U novije vreme, u avgustu 2021. godine, pripadnici bosanske granične policije zaplenili su arsenal oružja i municije i uhapsili bosanskog državljanina iz Zvornika koji je osumnjičen za krijumčarenje oružja u Francusku za ilegalno tržište.³⁸

Prema rečima bivšeg člana kriminalne grupe iz Trebinja, potražnja za oružjem i njegova cena u regionu raste tokom perioda političke nestabilnosti, kao kada su na severu Kosova postavljene barikade ili pre izbora 2020. godine u Crnoj Gori.³⁹ Postoje indicije da su se cene vatrenog oružja na crnom tržištu u Bosni i Hercegovini udvostručile od početka rata u Ukrajini.

Trgovina malokalibarskim i lakim naoružanjem je pretnja sama po sebi i često je nuspojava sukoba. Kao što je pokazano u slučaju Bosne i Hercegovine, kriminalne grupe koje se bave trgovinom narkoticima često su uključene u trgovinu oružjem, za koju Zapadni Balkan ostaje glavni region snabdevanja i tranzita.

3. Brčko: Tržište za organizovani kriminal.

Proteklih godina Brčko distrikt u Bosni i Hercegovini bio je poprište niza incidenata vezanih za krijumčarenje migranata, oružja i droge. To je delom zbog lokacije Brčkog na ruti krijumčarenja, kao i korupcije i slabe uprave.

Pre izbivanja rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine, Brčko je bio multietnički grad i poznato regionalno transportno čvorište gde su se ukrštali glavni železnički, drumski i rečni putevi koji su povezivali Jugoslaviju. Raspadom Jugoslavije, Brčko se sada nalazi u trouglu gde se susreću granice Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine. Luka Brčko je nekada bila jedna od najvažnijih rečnih luka u bivšoj Jugoslaviji. Ova strateška pozicija bila je razlog zbog kojeg je Brčko pretrpeo ogromna razaranja tokom rata. Kao posledica teških borbi, grad je uništen, a hrvatsko i bošnjačko stanovništvo proterano. Status Brčkog bio je toliko osporavan da je tokom mirovnih pregovora u Dejtonu odlučeno ne samo da ovaj grad bude deo oba entiteta Bosne i Hercegovine, već i da dobije i status zasebnog mešovitog entiteta formalno priznatog kao distrikt.

Tokom rata Brčko je bilo središte aktivnosti na crnom tržištu. Nakon rata, mirovne snage su očistile područje i uskoro su trgovci počeli da postavljaju improvizovane

zgrade da bi prodavali svoju robu. Takozvana tržnica „Arizona” postala je zloglasno tržište bez poreza, gde je bilo moguće kupiti skoro sve. Kao rezultat toga, bila je magnet za krijumčarenje i druge vrste kriminala, uključujući prostituciju.⁴⁰ Procenjuje se da je 1996. godine crno tržište činilo 98 odsto privrede ovog distrikta.

U cilju stavljanja trgovine pod kontrolu, lokalna vlada i njeni međunarodni partneri izgradili su novu tržnicu, koje je postalo mesto gde ljudi iz celog regiona kupuju i prodaju robu. Danas se u toj tržnici nalazi više od 2 000 poslovnih jedinica, a procenjuje se da je svakodnevno poseti između 5 000 i 6 000 ljudi.⁴¹ Godišnje se iz prihoda tržnice „Arizona”, koja je postala najveća tržnica u bivšoj Jugoslaviji, u državni budžet sliva oko 10 miliona evra poreza.⁴² Ipak, Brčko je i dalje jedan od najsiromašnijih regiona u zemlji; u decembru 2021. godine prosečna mesečna plata iznosila je 502 €, što je najniže u Bosni i Hercegovini.⁴³

Međutim, pretvaranje crnog tržišta legalne robe u legalno tržište nije eliminisalo ilegalne aktivnosti u ovom distriktu. Kriminalci su tražili druge mogućnosti, pre svega trgovinu drogom i ljudima, kao i krijumčarenje vatrenog oružja i visokotarifne robe.

SLIKA 2 Brčko, u Bosni i Hercegovini, je ključni krijumčarski čvor u regionu.

SARADNJA MEĐU KRIMINALCIMA, KORUPCIJA U POLICIJI

Geografska lokacija Brčkog čini ga ključnim čvorom za krijumčarenje između Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije. Pošto ga od EU deli samo reka Sava, on je privlačno mesto za krijumčarenje van regiona, uključujući i migrante. Kriminalne grupe u Brčkom učestvuju u transnacionalnim kriminalnim aktivnostima sa svojim saradnicima u dve susedne zemlje. U protekle dve godine, nekoliko policijskih operacija je prekinulo krijumčarenje narkotika, vatrenog oružja i migranata koje je uključivalo multinacionalne kriminalne grupe.⁴⁴ Poznato je da kriminalci iz Hrvatske i Srbije ponekad prelaze granicu kako bi se pritajili u Brčkom⁴⁵. To ne znači da je Brčko uvek mirno mesto. Zbog kriminalnog miljea, dolazilo je do brojnih nasilnih incidenata, bilo da se radi o obračunima kriminalaca ili oružanih pljački i napada.⁴⁶

Iako se kriminalci relativno lako kreću regionom, složen sistem vlasti u Bosni i Hercegovini - koji se takođe ogleda u policijskom i pravosudnom sistemu - ponekad ometa saradnju među zvaničnicima organa reda. Loša saradnja između kantonalnih i federalnih vlasti, kao i sa državnim agencijama u zajedničkim akcijama na suzbijanju kriminala, a naročito nedostatak razmene podataka, daju prostor kriminalcima da deluju.

Korupcija takođe ometa borbu protiv organizovanog kriminala. Kriminalne grupe uspele su da regrutuju policajce iz Brčkog da lično učestvuju u trgovini i krijumčarenju narkotika, kao i da štite i posreduju u primopredaji narkotika. Pomoćnik šefa kriminalističke policije Brčko distrikta uhapšen je 2018. godine kada mu je u autu pronađen 1,1 kilogram čistog kokaina vrednog 130 000 evra⁴⁷. Kako su se nepravilnosti nastavile, šef policije je u aprilu 2019. godine privremeno suspendovao sedam policijskih službenika zbog sumnje da su izvršili teška kršenja službene dužnosti.⁴⁸ Ubrzo nakon toga, policijski službenici ponovo su uhapšeni na području Brčko distrikta, kao i pripadnici granične policije, zbog krivičnih dela primanja mita i krijumčarenja migranata i droge. Upečatljivo je da ima toliko slučajeva korupcije u tako maloj oblasti, uprkos činjenici da je policija bolje plaćena nego u drugim delovima Bosne i Hercegovine, da ima dobru opremu, obuku i podršku međunarodne zajednice i da radi u novoj zgradi koja košta više od 5 miliona evra⁴⁹.

Uprkos problemima organizovanog kriminala u regionu i korupcije u okviru policijske službe, policija Brčko distrikta je sprovedla nekoliko uspešnih operacija protiv krijumčarenja migranata, oružja i droge, posebno kada je saradivala sa kolegama u Hrvatskoj, Nemačkoj i Austriji.

U policijskoj operaciji kodnog naziva „Cer“ 2019. godine je uhapšeno 17 osoba, među kojima su dva bivša i jedan sadašnji policajac. Pronađena je velika količina narkotika, namenjenih za uličnu prodaju, a zaplenjeno je oko tri kilograma droge. Među njima su marihuana, spid i ekstazi u vrednosti od oko 20 000 evra, kao i pribor za pakovanje, oružje i mobilni telefoni. Zaplenjeno je preko 8 000 evra u lokalnoj valuti.⁵⁰

Tokom policijske akcije kodnog naziva „Bjgunac“, sprovedene u novembru 2021. godine, dva pripadnika policije Brčko distrikta bila su deo organizovane kriminalne grupe koja je kupovala i prodavala drogu na području Brčko distrikta, kao i na području Bijeljine, Pelagićeve i Orašja. Tokom ove operacije pronađeno je oko kilogram marihuane, kao i nešto više od sto grama kokaina.⁵¹

Brčko ima mnoge karakteristike koje su vidljive u drugim žarištima organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu: atraktivna lokacija za ilegalnu trgovinu, slabo upravljanje (u ovom slučaju pogoršano korupcijom) i ekonomska ranjivost. Ovaj distrikt trpi dodatni hendikep zloupotrebe sredstava koja su očajnički potrebna za jačanje otpornosti civilnog društva. Na tako malom mestu, svi se poznaju. To čini promene teškim. S druge strane, posvećen pristup poštenih zvaničnika, ojačan podrškom međunarodne zajednice, vrlo brzo može da napravi veliku razliku. Potrebni su veći napori za jačanje civilnog društva i izgradnju mostova između civilnog društva i vladinih institucija sa integritetom kako bi se smanjio prostor koji kriminalne grupe mogu da iskoriste.

Po rečima višeg policijskog službenika: „Svesni smo da imamo probleme. Ali, smo takođe posvećeni borbi protiv kriminala. Dugo vremena, korupcija ovde u policiji je bila standard, ali sada se struja menja.“⁵²

4. Iznuda je potcenjena i nedovoljno se prijavljuje u Srbiji.

Koliko su iznuda i zelenašenje veliki problem u Srbiji? To je pitanje koje je Miloš Katić, predsednik Izvršnog odbora Nezavisnog udruženja novinara Vojvodine, počeo da istražuje 2021. godine zahvaljujući stipendiji Fonda za otpornost GI-TOC-a. Motivisan svojim ličnim iskustvom u maloj zajednici, Katić je analizirao institucionalne odgovore i percepcije građana o iznudi, reketiranju i zelenaštvu u Srbiji. Njegova saznanja objavljena su u decembru 2021. godine⁵³.

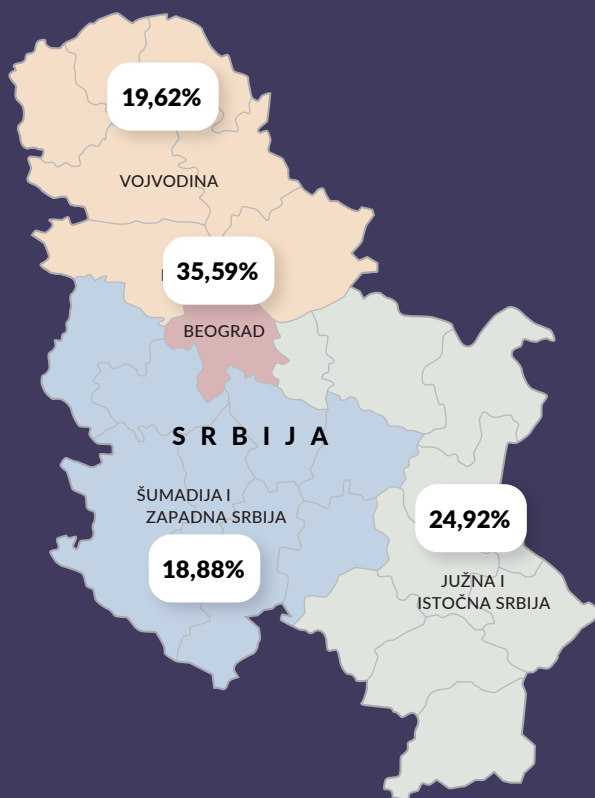
Glavna razlika između iznude i zelenašenja je u tome što počilac u iznudi prisiljava žrtvu na nezakonito pribavljanje imovine, dok u zelenaštvu žrtva traži finansijske usluge od počinioca u vidu kredita i potom se iskorišćava. U Krivičnom zakoniku Srbije, iznuda je krivično delo imovinske prirode. Podrazumeva nameru da se protivpravno stekne imovinska ili druga korist silom ili pretnjom. Sila može biti direktna ili indirektna, dok pretnja mora biti takvog intenziteta da stvara osećaj straha. Izvršilac ne mora da ima nameru da lično primi ovu korist; iznuda se može izvršiti i u tuđu korist.

Prema Katićevom izveštaju, pojedinci uglavnom iznuđuju relativno male sume novca od ljudi koji su u teškoj finansijskoj situaciji. Na primer, huliganske kriminalne grupe

koje upravljaju privatnim kompanijama za obezbeđenje u Beogradu i Novom Sadu često iznuđuju restorane ili klubove, tražeći hiljade evra da ih „zaštite”. „Ovo je klasično reketiranje”, rekao je Katić. „Vlasnici plaćaju zaštitu iako je nisu tražili, jer je to jedini način da rade ili da ne naruše svoj ugled.”

Na osnovu svog istraživanja, Katić je zaključio da je iznuda u Srbiji širom rasprostranjena, ali potcenjena. „Ljudi u Srbiji ne shvataju iznudu ozbiljno dok im ne zakuca na vrata. Kada se to desi, nisu sigurni kako da reaguju”, rekao je Katić. Ona je takođe relativno nepoznat fenomen. „Ljudi znaju više o reketiranju i zelenaštvu, možda zbog televizijskih serija i filmova, ali i zato što poznaju više žrtava ili počinioca tih dela”, objasnio je on.

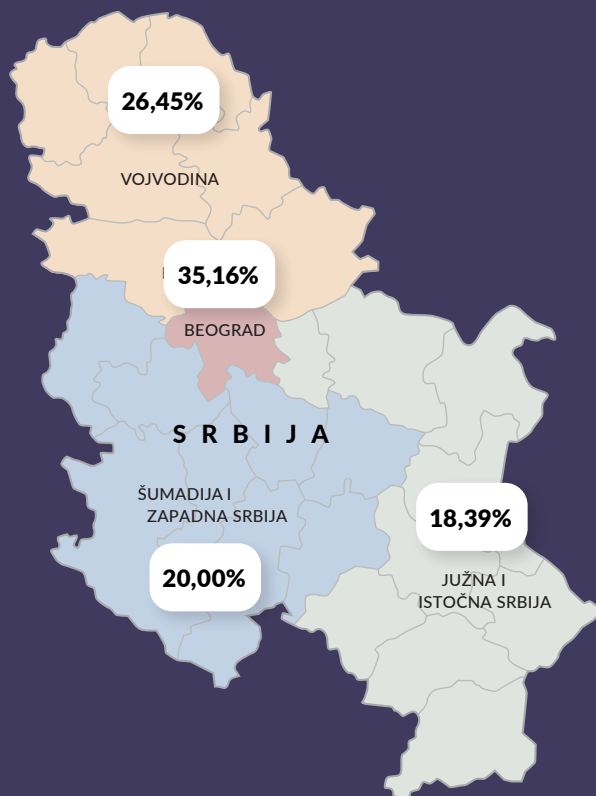
On je u svojoj studiji primetio veliku razliku između broja prijavljenih slučajeva i toga kako građani gledaju na te zločine. Prema Katićevim rečima, ljudi smatraju da ih srpski pravni sistem neće zaštititi, zbog čega „ne čudi što se većina ljudi plaši da prijavi iznudu, reketiranje i zelenaštvo”.

	Broj krivičnih prijava
Beograd	345
Južna i istočna Srbija	235
Šumadija i zapadna Srbija	178
Vojvodina	185
Ukupno	943

SLIKA 3 Krivične prijave za iznudu u Srbiji, po regionima, 2016–2020.

IZVOR: Miloš Katić i Sanja Kosović, Iznuda i zelenaštvo u Srbiji za period od 2016. do 2020. godine, GI-TOC i Vojvodanski istraživačko-analički centar, decembar 2021. godine, <https://voice.org.rs/wp-content/uploads/2021/12/Case-study-2021-1.pdf>

	Broj krivičnih prijava
Beograd	109
Južna i istočna Srbija	57
Šumadija i zapadna Srbija	62
Vojvodina	82
Ukupno	310

SLIKA 4 Krivične prijave za zelenaštvo u Srbiji, po regionima, 2016–2020.

IZVOR: Miloš Katić i Sanja Kosović, Iznuda i zelenaštvo u Srbiji za period od 2016. do 2020. godine, GI-TOC i Vojvodanski istraživačko-analički centar, decembar 2021. godine, <https://voice.org.rs/wp-content/uploads/2021/12/Case-study-2021-1.pdf>

On je dodao: „Na primer, osoba je pozajmila 500 000 evra i dogovorila kamatnu stopu. Nakon nekog vremena, nije mogao da vrati iznos, a zelenaš mu je oduzeo hotel. Počeo je sudski postupak, a sudski veštak je smanjio vrednost hotela na milion evra, što nije bilo dovoljno za vraćanje duga zelenašu koji uvek traži sve više i više novca. Na kraju se ispostavilo da zelenaš radi organizovano i da ovo nije jedini hotel koji je uzeo. Ima tim advokata koji sklapaju ugovore i ima veze u pravosuđu.”

Katićeva saznanja otkrivaju da se ljudi u gradovima češće usude da prijave slučajeve iznude, posebno kada iznudu vrše pojedinci, a ne organizovane grupe. Sa druge strane, strah je prisutan u manjim sredinama jer se žrtve suočavaju sa rizikom da nalete na počinioce. Slike 3 i 4 pokazuju da se više od trećine svih krivičnih prijava za iznudu i zelenaštvo u Srbiji podnosi u glavnom gradu, Beogradu.

Na Zapadnom Balkanu, najviše kazne za iznudu su u Srbiji i Crnoj Gori, koje predviđaju zatvor do osam godina. Najniže kazne su u Bosni i Hercegovini i na Kosovu, gde se počinioци suočavaju sa tromesečnim zatvorskim kaznama.

Prema Katićevim rečima, većina reketaša su muškarci, mada su uključene i žene. Maloletnici često sprovode šeme reketiranja i iznuđivanja. Kladionice su čvorišta okupljanja žrtava i počinilaca, kao i regrutovanja maloletnika, posebno u gradovima.

Studija zaključuje da je potrebna bliža saradnja između medija i civilnog društva zbog senzacionalističkog pristupa štampe toj temi. „Štampa uglavnom izveštava o ovim slučajevima kada dođe do tragičnog ishoda. Potreban je profesionalniji pristup. Profesionalci u saradnji sa civilnim društvom i medijima treba da spreče ove zločine, a važno je da se usmere na mlade počinioce. Edukacija je ključ. Poverenje između civilnog društva, medija i državnih institucija je jedino rešenje koje donosi prave rezultate”, naglasio je Katić.

5. Navodi o nestalim bebama i dalje proganjaju Srbiju.

Kriminalna tržišta često tretiraju ljudska bića kao robu. Žrtve trgovine ljudima kupuju se i prodaju uglavnom za prinudni rad ili seks, dok se migranti krijumčare po određenoj ceni, ponekad u uslovima koji ih koštaju života. Postoji čak i crno tržište za bebe.

U proteklih 70 godina, čak 10 000 beba je navodno nestalo iz porodilišta širom Srbije pod sumnjivim okolnostima.⁵⁴ Priča je uvek ista: roditeljima je rečeno da im je dete umrlo nakon rođenja, ali im nije bilo dozvoljeno ni da vide telo deteta ni da im se kaže gde je sahranjeno. Jedna majka je svedočila 2018. godine o svom slučaju iz 1988. godine rekavši: „doktor je došao do mene i rekao mi... da je moja beba mrtva. Rekli su da je bolje da ne vidim mrtvo dete, jer ću pamtiti tu sliku do kraja života.“⁵⁵

Bebe su počele da nestaju tokom komunističkog perioda u bivšoj Jugoslaviji. U to vreme, mnogi roditelji nisu mogli da shvate nedostatak informacija o smrti svog deteta. Ali pod komunizmom, ljudi nisu dovodili u pitanje zvanične narative.⁵⁶ Kao što je jedna majka primetila, „u to vreme, u tom sistemu, svaka žena koja je pokušala da osudi lekara i ospori tako iznenadnu smrt svog deteta bila bi proglašena neuračunljivom“.⁵⁷

Dugi niz godina, nestanak beba iz porodilišta u Srbiji bio je javna tajna.⁵⁸ Međutim, ova situacija se promenila 2013. godine kada je majka nestale bebe, Zorica Jovanović, dobila slučaj protiv Srbije pred Evropskim sudom za ljudska prava.⁵⁹ Slučaj je podnet Sudu nakon što su srpske vlasti neprekidno uskraćivale Jovanovićevoj

pristup informacijama o sudbini njenog sina, koji je navodno preminuo 1983. godine dok nalazio u državnoj bolnici. Slučaj je bio usredsređen na član 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima, koja predviđa pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života. Jovanovićevoj je dodeljeno 10 000 € naknade nematerijalne štete zbog toga što je sud utvrdio da joj Srbija nije dostavila verodostojne podatke o sudbini njenog sina. Nikada nije dobila njegovo telo niti je obavestena gde je navodno sahranjen. Pored toga, njegova smrt nikada nije bila pravilno istražena ili čak zvanično zabeležena. Sud je takođe naložio Srbiji da preduzme sve odgovarajuće mere za uspostavljanje mehanizma usmerenog na obezbeđivanje individualne pravne zaštite svim roditeljima u sličnoj situaciji.

Srbija je tek 2020. godine donela zakon o nestalim bebama.⁶⁰ Vlada je osnovala komisiju za prikupljanje činjenica o statusu svih novorođenih beba za koje se sumnja da su nestale iz porodilišta u Srbiji i za obezbeđivanje do 10 000 evra naknade roditeljima. U to vreme, mnogi ljudi su javno svedočili o svojim slučajevima. Jedna majka se prisetila kako ju je proganjala pomisao da neko može da sahrani dete bez znanja roditelja i odlučila da prijavi svoj slučaj kada Srbija usvoji zakon.

Do sada je ukupno 694 osoba (uglavnom iz Beograda) podnelo zahteve za pokretanje postupka za utvrđivanje sudbine novorođenih beba za koje se veruje da su nestale iz jednog od porodilišta u zemlji.⁶¹ Sudija Posebnog

Protest 2019. godine u Srbiji zbog odbacivanja nerešenih slučajeva nestalih beba. Fotografija: N1

odeljenja za suzbijanje korupcije Višeg suda u Novom Sadu, Ana Stamenić, je u julu 2021. godine konstatovala da je, iako je jedan predmet rešen, još 99 predmeta u toku.⁶²

Međutim, postoji sve veća nada da će bar neki slučajevi biti rešeni. Mladan Radivojević je u septembru 2021. godine, nakon višestrukih DNK analiza, uspeo da pronađe svoju biološku porodicu i dokaže da je otet iz bolnice u Srbiji pre 40 godina.⁶³

KAKO JE OVO TRŽIŠTE ORGANIZOVANO?

Iako je krađa beba nepobitno gnusan čin, može li se smatrati vrstom organizovanog kriminala? Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala opisuje kriminalne grupe kao strukturiranu grupu od tri ili više ljudi, koja postoji na određeno vreme u svrhu ostvarivanja nezakonite novčane dobiti.⁶⁴

U Srbiji, čini se da je ilegalno usvajanje bilo glavni modalitet za krađu beba od njihovih bioloških roditelja. U ovim slučajevima, nepostojeća žena je upisana u dokumenta kao majka, nakon čega falsifikovana dokumenta navode da daje dete na usvajanje.⁶⁵

Nezakonita procedura usvajanja traje oko nedelju dana. Proces obično organizuju agencije za pravno posredovanje ili advokati koji kupcima pružaju neophodne kontakte. Za naknadu od oko 10 000 američkih dolara, koliko je bila cena 1998. godine,⁶⁶ oni popunjavaju neophodnu papirologiju i dogovaraju primopredaju, logistiku i smeštaj.

Svedočenja ponekad ukazuju na umešanost državnih zvaničnika u falsifikovanje dokumenata deteta: navodi se da su državni zvaničnici navodili nepostojeće žene kao majke u zvaničnim dokumentima ili kreirali dokumenta u kojima se majka odriče bebe i daje je na usvajanje.⁶⁷ Ponekad su greške otkrivale njihovo saučesništvo, kao u slučajevima kada su deca bez imena i prezimena ili bez imena roditelja upisana u zvanične dokumente što je suprotno zakonu.⁶⁸ Bilo je i slučajeva u kojima su pogrebne firme izjavile da navodno preminula deca nikada nisu stigla do groblja i da nisu sahranjena ili kremirana.⁶⁹ U jednom incidentu otkriveno je da su dosijei 29 beba usvojenih od 1976. do 1981. godine nestali iz srpskog centra za socijalni rad.⁷⁰

Lekari su, kako se izveštava, takođe bili saučesnici u tim šemama. Amerikanka koja je usvojila bebu iz Srbije 1998. godine izjavila je da je platila lekaru 2 800

dolara zajedno sa donacijom od 1 000 dolara porodilištu kako bi olakšala usvajanje.⁷¹ Postoje i slučajevi u kojima su lekari navodno posredovali u ilegalnoj prodaji dece ili potpisali izvod iz matične knjige rođenih i umrlih deteta.⁷² U jednom primeru, u pismu iz porodilišta u Novom Sadu 2019. godine navedeno je da imaju 72 mrtvorodne bebe koje su sve poslate na određeno groblje. Međutim, to groblje je 2019. godine izjavilo da je iz te bolnice primilo tela samo 15 mrtvorodenih beba.⁷³ S obzirom na obrazac očigledne saradnje između advokata, lekara i državnih zvaničnika, ovo bi se moglo posmatrati kao vrsta organizovanog kriminala.

ŠIRI PROBLEM

Ovaj zločin ne postoji samo u Srbiji. Na primer, navodi se da je od 1950-ih do 1990-ih u Španiji više od 50 000 beba ukradeno od njihovih majki.⁷⁴ Način rada je bio sličan onom u Srbiji: biološka majka je obavestena da je novorođenče umrlo ubrzo nakon rođenja, dok je novorođenče zapravo dato na usvajanje, često čineći da izgleda kao da su usvojitelji biološki roditelji.⁷⁵

Potrebno je preduzeti dodatne korake kako bi se zaustavilo nezakonito usvajanje širom sveta. Nakon zvanične istrage, u februaru 2021. godine, Holandija je obustavila sva usvajanja iz inostranstva.⁷⁶ Pored toga, u avgustu 2021. godine, Komitet Ujedinjenih nacija za prisilne nestanke pozvao je Švajcarsku da istraži nezakonita usvajanja iz Šri Lanke koja su se događala tokom perioda od tri decenije, počevši od sedamdesetih godina prošlog veka.⁷⁷ Moglo bi se pomisliti da će sa novim zakonom u Srbiji i većom pažnjom prema ovom zločinu u zemlji i inostranstvu, rizik od nestalih beba biti smanjen u budućnosti.

Međutim, čini se da se pojavljuje nova opasnost: crno tržište embriona u Srbiji i na Balkanu.⁷⁸ Policija u Grčkoj je 2019. godine ušla u trag 24 prodaje embriona.⁷⁹ Predsednik Udruženja nestalih beba Vojvodine upozorio je roditelje da Srbija nije imuna na ovaj zločin.⁸⁰ Koliko god da je teško poverovati, tržište za ukradene bebe može biti dopunjeno novim tržištem za ukradene embrione.⁸¹

NAJNOVIJE IZ OPSERVATORIJE ZA ILEGALNE EKONOMIJE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

ULOGA CIVILNOG DRUŠTVA U OTKRIVANJU ILEGALNIH FINANSIJSKIH TOKOVA

U novom izveštaju GI-TOC-a o IFF-u u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji ističe se potreba za povećanjem informacija o uticaju i štetnosti IFF-a, kao i jačanjem sposobnosti civilnog društva da istraži i podigne svest o ovim vrstama krivičnih dela. U izveštaju se otkriva kako ilegalni finansijski tokovi potiču iz ove tri ekonomije usled korupcije, utaje poreza i organizovanog kriminala.

Finansijski sistem je ključni kanal kroz koji se kreće nezakonito stečena imovinska korist. Sve tri zemlje imaju značajan domaći i međunarodni bankarski sektor i sve imaju probleme sa pranjem novca. Procenjuje se da je samo u 2020. godini oprano od 2 do 5% BDP-a. Veći deo tog novca ide u nekretnine, turizam i preduzeća koja se zasnivaju na gotovini.

Sve tri zemlje posvetile su značajnu pažnju ilegalnim finansijskim tokovima kroz pojačane antikorupcijske napore, finansijsko upravljanje i transparentnost javnog sektora. Ipak, čini se da je njihov štetan uticaj slabo shvaćen od strane civilnog društva i vladinih aktera. Postoji potreba da civilno društvo poveća količinu i kvalitet podataka dostupnih na svim komponentama i kanalima IFF-a, kao i da uđe u dijalog sa državnim zvaničnicima, privatnim sektorom i širom javnošću na tu temu.

Civilno društvo na Zapadnom Balkanu možda još uvek nema osnovnu ekspertizu o IFF-u, ali je važna grupa zainteresovanih strana koju treba angažovati pružanjem dokaza za nove politike, nadzorom i praćenjem napretka vlade, kao i podizanjem svesti javnosti.

Ovaj izveštaj prati objavljivanje slične procene u 2020. godini i analizira ključne pokretače i trenutne trendove IFF-a u Albaniji, na Kosovu i u Severnoj Makedoniji.⁸²

NOVI ONLAJN ALAT PRATI KRIJUMČARENJE MIGRANATA NA ZAPADNOM BALKANU

Procenjuje se da je 2015. godine 1,5 miliona azilanata i migranata – delimično izazvanih ratovima u Siriji i Iraku – prošlo kroz Tursku i Grčku do Zapadnog Balkana, a odatle do zapadne Evrope. Do danas, Zapadni Balkan ostaje čvorište za migrante koji pokušavaju da dođu do zapadne Evrope.

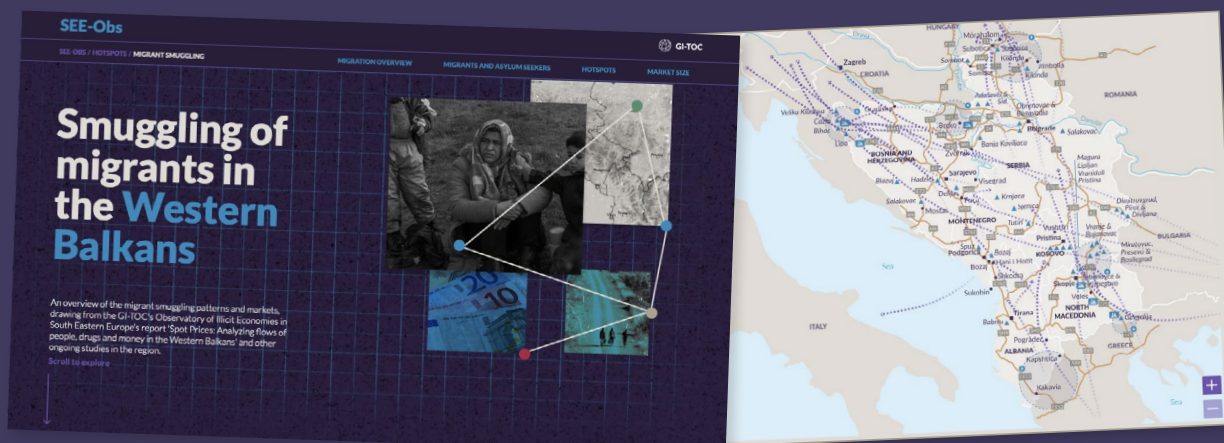
GI-TOC je analizirao tržište za krijumčarenje migranata 2021. godine u izveštaju pod nazivom „Aktuelne cene: Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu“.⁸³ Kao nastavak, uzimajući u obzir dinamičnu prirodu tržišta kriminala, GI-TOC je razvio interaktivni onlajn alat koji pruža pregled izgleda krijumčarenja migranata u regionu.

Ovaj alat pruža podatke o nezakonitim graničnim prelazima na balkanskoj rutu; broju i nacionalnosti migranata i azilanata; procenjenoj dobiti tržišta krijumčarenja migranata; i prikazuje interaktivnu mapu koja pokazuje krijumčarske rute i cene plaćene za svaku rutu.

Izgled ovog alata je prilagođen korisnicima i periodično se ažurira, a dostupan je široj javnosti, uključujući organizacije civilnog društva, medijske kuće, analitičare, studente i organe za sprovođenje zakona. Korisnici mogu da dele ceo alat i/ili određene odeljke i grafikone sa svojim mrežama preko društvenih medija.

Ovo je prvi u nizu interaktivnih analitičkih alata koje je kreirala Opservatorija, a koji su osmišljeni ne samo da obezbede alternativni način za objavljivanje rezultata istraživanja, već i da podstaknu dijalog, politike i svest zainteresovanih strana uz podršku koju pruža analiza.

Da biste istražili ovaj alat, posetite <https://globalinitiative.net/analysis/migrant-smuggling-western-balkans/>.

ZAHVALNOST

Ovaj Bilten rizika je rezultat Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala Opservatorije za ilegalne ekonomije u Jugoistočnoj Evropi (SEE-Obs).

SEE-Obs je platforma koja povezuje i osnažuje aktere civilnog društva u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji. Cilj je da se civilnom društvu omogući da identifikuje, analizira i mapira kriminalne trendove i njihov uticaj na nezakonite tokove, upravljanje, razvoj, međuetničke odnose, bezbednost i vladavinu prava. SEE-Obs podržava civilno društvo u praćenju nacionalne dinamike i širih regionalnih i međunarodnih trendova organizovanog kriminala. SEE-Obs je pokrenut kao rezultat Samita Zapadnog Balkana 2018. godine u Londonu, koji je deo Berlinskog procesa.

Želeli bismo da se zahvalimo Safetu Mušiću, Rusminu Hrnjiću, Milošu Katiću i Ani Profozić na dragocenom doprinosu.

Napomene

- 1 R Cartwright and K Amerhauser, Ilegalni finansijski tokovi u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji: Ključni pokretači i aktuelni trendovi, GI-TOC, januar 2022. godine; Za izveštaj za 2020. godinu pogledati Tuesday Reitano i Kristina Amerhauser, Ilegalni finansijski tokovi u Albaniji, Kosovu i Severnoj Makedoniji: Ključni pokretači i aktuelni trendovi, GI-TOC, avgust 2020. godine, <https://globalinitiative.net/analysis/iffs-western-balkans/>.
- 2 W Kemp, K Amerhauser and R Scaturro, Aktuelne cene: Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu, GI-TOC, maj 2021. godine, <https://globalinitiative.net/analysis/western-balkans-crime-hotspots-3/>.
- 3 C H Lizarraga, Russia's war puts Europe's 'golden passports' under microscope, Bloomberg, 15. mart 2022. godine, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-15/russia-s-war-puts-europe-s-golden-passports-under-microscope>.
- 4 S Kajosevic, Montenegro extends 'golden passport' program despite EU criticism, BalkanInsight, 31. decembar 2021. godine, <https://balkaninsight.com/2021/12/31/montenegro-extends-golden-passport-program-despite-eu-criticism/>.
- 5 Montenegro grants asylum to tycoon wanted in Russia for murder, *The Moscow Times*, 23. oktobar 2021. godine, <https://www.themoscowtimes.com/2021/10/23/montenegro-grants-asylum-to-tycoon-wanted-in-russia-for-murder-a75381>.
- 6 Abramovich's superyacht cruises in to Montenegro marina, France24, 12. mart 2022. godine, <https://www.france24.com/en/live-news/20220312-abramovich-s-superyacht-cruises-in-to-montenegro-marina>.
- 7 *Срџан Стојанчов*, За пандемијата се бараше тоалетна, за нуклеарната закана јод, Радио Слободна Европа, 3. mart 2022. godine, <https://www.slobodnaevropa.mk/a/за-пандемијата-се-бараше-тоалетна-за-нуклеарната-закана-јод-/31734027.html>.
- 8 N1, *Zašto je poskupilo domaće suncokretovo ulje – 4,85 KM po litru?*, 15. mart 2022. godine, <https://ba.n1info.com/vijesti/zasto-je-poskupilo-domace-suncokretovo-ulje-485-km-po-litru>.
- 9 B Crabtree, Black Sea: A rising tide of illicit business?, GI-TOC, 1. april 2020. godine, <https://globalinitiative.net/analysis/black-sea-illicit-flows/>.
- 10 Bulgarian prosecutors say heroin found in cargo from Iran, ABC News, 16. februar 2021. godine, <https://abcnews.go.com/International/wireStory/bulgarian-prosecutors-heroin-found-cargo-iran-75923810>; 'Historical seizure' of heroin at Romanian Black Sea port, AP News, 20. maj 2021. godine, <https://apnews.com/article/black-sea-europe-romania-business-government-and-politics-a048a5d3cb5ad48f20067c3d11edc58e>.
- 11 I. Hina, *Slovenska policija u Kopru otkrila 730 kilograma iranskog heroína*, T Portal, 13. novembar 2019. godine, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/slovenska-policija-u-kopru-otkrila-730-kilograma-iranskog-heroína-20191113>; R K, *V Luki Koper zasegli već kot 200 kilogramov heroína*; Siol, 16. jun 2021. godine, <https://siol.net/novice/slovenija/v-luki-koper-zasegli-vec-kot-200-kilogramov-heroína-554783>; *Maxi sequestro di eroina al porto, i cani futano un carico da 50 chili*, Trieste Prima, 20. jul 2018. godine, <https://www.triesteprima.it/cronaca/maxi-sequestro-eroina-porto-trieste.html>; Hina, *Croatian police seize 220 kg of heroin and 62 kg of cocaine in the port of Ploče*, N1, 11. januar 2022. godine, <https://hr.n1info.com/english/news/croatian-police-seize-220-kg-of-heroin-and-62-kg-of-cocaine-in-the-port-of-ploce/>.
- 12 A Radić, *Oružje iz ex YU na ukrajinskom ratištu*, *Balkanska bezbednosna mreža*, 15. mart 2022. godine, <https://www.balkansec.net/post/oru%C5%BEje-iz-ex-yu-na-ukrajinskom-rati%C5%A1tu>; Vuk Cvijić, *Srpske mine na ukrajinskom frontu*, NIN, 31. mart 2022. godine, <https://www.nin.co.rs/pages/article.php?id=102361781>; *Bitka za Kijev. Mošun. Hostomel*, režija: Vojna televizija Ukrajine, 13. mart 2022. godine, <https://youtu.be/NdZVNU93Bvs> ..
- 13 M Đurđević, *Dobrovoljci iz Srbije u Ukrajini: Politička i vojna smetnja*, Radio Slobodna Evropa, 24. februar 2022. godine, <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-ukrajina-borci/31718923.html>.
- 14 *Rusko ministarstvo: 'U Ukrajini je 200 hrvatskih plaćenika'*, *Tvrde da ih je organizirao Hrvat koji je šest godina ratovao u pukovniji Azov*, Slobodna Dalmacija, 3. mart 2022. godine, <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/svijet/rusko-ministarstvo-u-ukrajini-je-200-hrvatskih-placenika-tvrde-da-ih-je-organizirao-hrvat-koji-je-sest-godina-ratovao-u-pukovniji-azov-1172456>.
- 15 J Borger, Russian-trained mercenaries back Bosnia's Serb separatists, *The Guardian*, 12. januar 2018. godine, <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/12/russian-trained-mercenaries-back-bosnia-s-serb-separatists>.
- 16 European Migrant Smuggling Centre, *War in Ukraine – refugees arriving to the EU from Ukraine at risk of exploitation as part of THB*, Europol, mart 2022. godine, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Early_Warning_Notification__War_in_Ukraine_%E2%80%93_refugees_arriving_to_the_EU_from_Ukraine_at_risk_of_exploitation_as_part_of_THB.pdf.
- 17 E Fouéré, *Can the war in Ukraine revive the EU's enlargement agenda for the Western Balkans?*, CEPS Policy Insights, No 2022-11, 24. mart 2022. godine,

- https://www.ceps.eu/download/publication/?id=35980&pdf=PI2022-11_Can-the-war-in-Ukraine-revive-the-EUs-enlargement.pdf.
- 18 A Đugum and M Žuvela, *Ukradenom oružju iz kasarni BiH se redovno ne ulazi u trag*, Radio Slobodna Evropa, 15. februar 2021. godine, <https://www.slobodnaevropa.org/a/ukradenom-oruzju-iz-kasarni-u-bih-se-redovno-ne-ulazi-u-trag/31104191.html>.
 - 19 N N, *Novi skandal u Oružanim snagama BiH: Iz kasarne u Bileći nestalo oružje*, Nezavisne novine, 7. mart 2017. godine, <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Novi-skandal-u-Oruznim-snagama-BiH-iz-kasarne-u-Bileci-nestalo-oruzje/416228>.
 - 20 B Brezo, *Misteriozna krađa u kasarnama u BiH: Gdje završava ukradeno oružje?*, N1 BiH, 17. februar 2021. godine, <https://ba.n1info.com/vijesti/kradja-oruzja-u-kasarnama-u-bih-ko-kako-i-gdje-je-zavrсило/>.
 - 21 *Potvrđeno: Nestalo oružje u Pazariću, istraga u toku*, N1 BiH, 12. februar 2021. godine, <https://ba.n1info.com/vijesti/potvrđeno-nestalo-oruzje-u-pazaricu-istraga-u-toku/>.
 - 22 *Majkić: Nestanak oružja iz kasarne novi sigurnosni izazov za BiH*, Klix, 16. februar 2021. godine, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/majkić-nestanak-oruzja-iz-kasarne-novi-sigurnosni-izazov-za-bih/210216076>.
 - 23 A Đugum and M Žuvela, *Ukradenom oružju iz kasarni BiH se redovno ne ulazi u trag*, Radio Slobodna Evropa, 15. februar 2021. godine, <https://www.slobodnaevropa.org/a/ukradenom-oruzju-iz-kasarni-u-bih-se-redovno-ne-ulazi-u-trag/31104191.html>.
 - 24 Intervju sa šefom istraga Granične policije Bosne i Hercegovine, 15. januar 2022. godine, Sarajevo.
 - 25 J Jovanović, *Procurili dokazi; šta će sada izmisliti Čovičev direktor Granične policije: Na ovom mjestu je granica BiH šuplja kao sir...*, Slobodna Bosna, 6. novembar 2019. godine, https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/132351/procurili_dokazi_sta_će_sada_izmisliti_čovicev_direktor_granichne_policije_na_ovom_mjestu_je_granica_bih_suplja_kao_sir.html.
 - 26 A Terzić, *Otvorena južna ruta: Sve više migranata preko Trebinja do Zapada*, Anadolu Agency, 22. decembar 2017. godine, <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/otvorena-južna-ruta-sve-više-migranata-preko-trebinja-do-zapada/1012210>.
 - 27 *Akcija policije BiH i Hrvatske na Savi, hapšenja zbog krijumčarenja migranata*, N1 BiH, 22. septembar 2021. godine, <https://ba.n1info.com/vijesti/akcija-policije-bih-i-hrvatske-na-savi-hapsenja-zbog-krijumčarenja-migranata/>.
 - 28 N N, *Osuđen bračni par iz Trebinja zbog šverca heroina iz BiH u Hrvatsku*, Nezavisne novine, 10. jul 2019- godine, <https://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Osudjen-bracni-par-iz-Trebinja-zbog-sverca-heroina-iz-BiH-u-Hrvatsku/547591>.
 - 29 M Sadiković and Dž Halimović, *Ilegalna trgovina oružjem iz BiH ka Evropi*, Radio Slobodne Evrope, 30. april 2021. godine, <https://www.slobodnaevropa.org/a/ilegalna-trgovina-oruzjem-u-bosni-i-hercegovini/31229561.html>.
 - 30 A Kalajdžić, *Zbog krijumčarenja oružja Francuzima po pet, a švicarskom gastarbajteru tri mjeseca zatvora*, Dubrovački Vjesnik, 5. mart 2022. godine, <https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/dubrovnik/vijesti/crna-kronika/zbog-krijumčarenja-oruzja-francuzima-po-pet-a-svicarskom-gastarbajteru-tri-mjeseca-zatvor-1173033-izajedničkom-akcijom-hrvatske-i-francuske-policije-razotkriveno-krijumčarenje-oruzja-namijenjenog-francuskoj-Republika-Hrvatska-Policijska-uprava-dubrovačko-neretvanska,30.mart.2022.godine,https://dubrovacko-neretvanska-policija.gov.hr/novosti/zajednickom-akcijom-hrvatske-i-francuske-policije-razotkriveno-krijumčarenje-oruzja-namijenjenog-francuskoj/14320>.
 - 31 USKOK – *Hrvatski državljani uhapšeni zbog krijumčarenja i eksploziva iz BiH*, Radio Sarajevo, 19. decembar 2018. godine, <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/hrvatski-drzavljanu-hapseni-zbog-krijumčarenja-oruzja-i-eksploziva-iz-bih/321802>.
 - 32 G Obradović, *Ekskluzivni detalji akcije „Storidž 2“ Kriminalci iz Gradiške prodavali oružje Velji Nevolji, do njih odveli dokazi iz kuće strave*, Srpskainfo, 10. decembar 2021. godine, <https://srpskainfo.com/ekskluzivni-detalj-akcije-storidz-2-kriminalci-iz-gradiske-prodavali-oruzje-velji-nevolji-do-njih-odveli-dokazi-iz-kuće-strave/>.
 - 33 M Aščić, *Kako je aplikacija „Sky“ raskrinkala opasnu narkobandu iz Bosanske Gradiške: Na prodaji pištolja zaradili 100.000 KM!*, Avaz, 6. januar 2022. godine, <https://avaz.ba/vijesti/bih/708294/kako-je-aplikacija-sky-raskrinkala-opasnu-narkobandu-iz-bosanske-gradiske-na-prodaji-pistolja-zaradili-100-000-km>.
 - 34 Ibid.
 - 35 G Obradović, *Ekskluzivni detalji policijske akcije „Storidž 2“ Kriminalci iz Gradiške prodavali oružje Velji Nevolji, do njih odveli dokazi iz kuće strave u Ritopeku, Blic*, 10 decembar 2021. godine, <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/ekskluzivni-detalj-policijske-akcije-storidz-2-kriminalci-iz-gradiske-prodavali/Ohgvleb>.
 - 36 *Podignuta optužnica protiv dvije osobe optužene za međunarodno krijumčarenje oružja i vojne opreme*, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, 17. januar 2020. godine, <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/index.php?id=4397&jezik=b>.
 - 37 *Podignuta optužnica protiv dvije osobe optužene za međunarodno krijumčarenje oružja i vojne opreme*, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, 7. januar 2021. godine, <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/index.php?id=4885&jezik=b>.
 - 38 *Otkriven lanac švercera oružja iz BiH u Francusku, uhićen čovjek iz Zvornika*, Index, 7. avgust 2021. godine, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/otkriven-lanac-svercera-oruzja-iz-bih-u-francusku-uhicen-covjek-iz-zvornika/2295755.aspx>.
 - 39 Intervju sa osuđenim zločincem iz Trebinja koji je bio umešan u preprodaju oružja, a upoznat je sa krijumčarima kao i rutama krijumčarenja i cenama. Trebinje, 7. januara 2022. godine
 - 40 *Balkanski shopping u Arizoni*, Nacional, 30. avgust 2019. godine, <https://www.nacional.hr/balkanski-shopping-u-arizoni/>.
 - 41 Ova tržnica ima čak i svoju veb stranicu: <https://tobd.ba/objekti/313/trznica-arizona>.
 - 42 M Nikolić, *Arizona dream: Od šverca do proizvodnje*, Radio Slobodna Evropa, 2. mart 2016. godine, <https://www.slobodnaevropa.org/a/arizona-dream-od-sverca-do-proizvodnje/27585352.html>.
 - 43 *BILTEN Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH*, 14. mart 2022. godine, https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2022/BRC_00_2022_B1_1_BS.pdf.
 - 44 *Odličan učinak policijske akcije „KALIBAR“*, Radio Brčko, 30. novembar 2016. godine, <https://radiobrcko.ba/arhiva/odlican-ucinak-policijske-akcije-kalibar/>; D B, *Velika policijska akcija u Njemačkoj: Trojka iz BiH upletena u krađu vozila vrijednih 1,5 milion eura*, Klix, 23. februar 2022. godine, <https://www.klix.ba/vijesti/svijet/velika-policijska-akcija-u-njemackoj-trojka-iz-bih-upletena-u-krađu-vozila-vrijednih-1-5-miliona-eura/220223139>; A K i A B, *Ko je bio meta akcije „Wolf“ u kojoj je učestvovalo 250 policajaca*, Avaz, 16. decembar 2020. godine,

- Hrvatskoj, Slobodna Dalmacija, 8. decembar 2021. godine, <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/regija/velika-akcija-razbijanja-lanca-krijumcara-droge-i-ljudi-u-republici-srpskoj-dio-robe-redovno-je-završavao-i-u-hrvatskoj-1149492>.
- 45 Intervju sa višim policajcem u Brčko Distriktu, 14. januar 2022. godine.
- 46 N N, *Brčak optužen za 20 teških pljački i ranjavanje nožem*, Nezavisne novine, 23. oktobar 2017. godine, <https://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Brckak-optuzen-za-20-teskih-pljacki-i-ranjavanje-nozem/448468>.
- 47 S Bandić, *Uhićeni Muškarac asistent šefa Krim-policije Brčko distrikta Zlatko Androšević*, Zadarski list, 27. oktobar 2018. godine, <https://www.zadarskilist.hr/clanci/27102018/uhiceni-muskarac-pomocnik-sefa-krim-policije-brcko-distrikta-zlatko-androsevic>.
- 48 E Redžić, *Sedmorica policajaca suspendirana zbog napada na imovinu uglednog privrednika*, Avaz, 18. april 2019. godine, <https://avaz.ba/vijesti/bih/477094/sedmorica-policajaca-suspendirana-zbog-napada-na-imovinu-uglednog-privrednika>.
- 49 Svečano otvorena nova zgrada Policije Brčko distrikta BiH, Vlada Brčko distrikta BiH, 17 februar 2016. godine, <http://vlada.bdcentral.net/Publication/Read/svecano-otvorena-nova-zgrada-policije-brcko-distrikta-bih?lang=en.M>.
- 50 M N, *Akcija Cer u Brčkom: Od 17 uhapšenih u pritvoru ostao samo jedan osumnjičeni*, Klix, 24. oktobar 2019. godine, <https://www.klix.ba/vijesti/crna-hronika/akcija-cer-u-brckom-od-17-uhapšenih-u-pritvoru-ostao-samo-jedan-osumnjiceni/191024121>.
- 51 M M, *„Bjegunac“: Akcijom SIPA-e obuhvaćeno 15 osoba, među njima i policajci*, Faktor, 22. novembar 2021. godine, <https://faktor.ba/vijest/bjegunac-akcijom-sipa-e-obuhvaceno-15-osoba-medu-njima-i-policajci/145052>.
- 52 Intervju sa višim inspektorom u Brčko distriktu, 8. januar 2022. godine.
- 53 M Katić i S Kosović, *Iznuda i zelenaštvo u Srbiji za period od 2016. do 2020. godine*, GI-TOC, decembar 2021. godine, <https://voice.org.rs/wp-content/uploads/2021/12/Case-study-2021-1.pdf>.
- 54 Nakon višemesečne istrage, koja je obuhvatila više ministarstava, organa lokalne samouprave i zdravstvene zaštite i drugih institucija, Ombudsman Srbije identifikovao je niz propusta u radu nadležnih organa javne vlasti i institucija sa javnim ovlašćenjima, koji su navedeni u odgovarajućim odeljcima Izveštaja Zaštitnika građana o slučajevima tzv. „Nestalih beba“ sa preporukama, Zaštitnik građana, Beograd, 29. jul 2010. godine, . <https://www.ombudsman.org.rs/attachments/article/117/Missing%20babies%20cases%20report%20-%20Serbian%20ombudsman.doc>
- 55 A Janković, *Idi kući, radaćeš još Potresne ispovesti roditelja koji sumnjaju da su im deca ukradena u porodilištu*, Blic, 12. februar 2018. godine, <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/idi-kuci-radjaces-jos-potresne-ispovesti-roditelja-koji-sumnjaju-da-su-im-deca-ls1hl1f>.
- 56 *Missing Babies*, Off The Grid, TRT World, 18 February 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=KXDPx7YFWnk>.
- 57 A Janković, *Idi kući, radaćeš još Potresne ispovesti roditelja koji sumnjaju da su im deca ukradena u porodilištu*, Blic, 12. februar 2018. godine, <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/idi-kuci-radjaces-jos-potresne-ispovesti-roditelja-koji-sumnjaju-da-su-im-deca-ls1hl1f>.
- 58 Alternativni izvještaj o implementaciji Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima u Srbiji i Crnoj Gori, ASTRA, 2005. godine, <https://www.astra.rs/en/alternative-report-committee-economic-social-cultural-rights-2005/>.
- 59 *Zorica Jovanović v. Serbia*, Application no. 21794/08, ECHR, 9. septembar 2013. godine, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22appno%22:%7B%2221794/08%22%7D%22doc%22:%7B%22JUDGMENTS%22%22DECISIONS%22%7D%22itemid%22:%7B%22001-118276%22%7D%7D> .
- 60 Zvanično se zove Zakon o utvrđivanju činjenica o statusu novorođene dece za koju se sumnja da su nestala u porodilištima u Republici Srbiji.
- 61 *Zorica Jovanović v. Serbia*, Application no. 21794/08, ECHR, 9. septembar 2013. godine, Status of execution, <https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-7011> .
- 62 *U novosadskom sudu navala je sudskih sporova o nestalim bebama*, Dnevnik, 8. jul 2021. godine, <https://www.dnevnik.rs/hronika/u-novosadskom-sudu-najezda-sudskih-predmeta-o-nestalim-bebama-08-07-2021>.
- 63 Lj Raičević, *„Sad imam sestru, majku, brata i znam čiji sam“ – jedan slučaj oteatih beba danas dobio epilog*, Radio televizija Srbije, 30. septembar 2021. godine, <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/4533049/bebi-afera-otet-bebe-epilog-sud-krusevac.html>.
- 64 Potpuna definicija pojavljuje se u članu 2 (a) Konvencije Ujedinjenih Nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala: „Organizovana kriminalna grupa označava organizovanu grupu od tri ili više lica, koja postoji u izvesnom vremenskom periodu i koja deluje sporazumno u cilju činjenja jednog ili više teških zločina ili krivičnih dela utvrđenih u skladu sa ovom Konvencijom, radi zadobijanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge materijalne koristi.“ <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>.
- 65 S Tuvić, *Mladan iz Adrana kaže da je pronašao biološke roditelje i da je to prvi razrešen slučaj afere „nestalih beba“*, Euronews Serbia, 1. oktobar 2021. godine, <https://www.euronews.rs/srbija/drustvo/19055/mladan-iz-adrana-kaže-da-je-pronašao-biološke-roditelje-i-da-je-to-prvi-razrešen-slučaj-afere-nestalih-beba/vest>.
- 66 *Amerikanka priznala da je kupila bebu iz Srbije, platili 10.000 dolara*, Večernji list, 22. oktobar 2020. godine, <https://www.vecernji.ba/vijesti/amerikanka-priznala-da-je-kupila-bebu-iz-srbije-platili-10-000-dolara-1440487>.
- 67 V Crnjanski Spasojević, *Ukradeno 29 dosijea o „nestalim bebama“*, Novosti, 21. maj 2019. godine, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:795819-Ukradeno-29-dosijea-o-nestalim-bebama>.
- 68 *Trgovina ljudima u Republici Srbiji*, Izveštaj za period 2000–2010, ASTRA, 2011. godine, <https://www.astra.rs/en/human-trafficking-serbia-report-period-2000-2010/>; Skenirane primerke nekih dokumenata koji sadrže navedene propuste možete naći u knjizi: Ristović M., *Trgovina bebama u Srbiji- rođeni da nestanu*. Niš: Ristović M.2006, str. 20, 53, 89, 92, http://www.kradjabeba.org/files/knjiga_rodjeni%20da%20nestanu.pdf; Izveštaj Anketnog odbora zaduženog za utvrđivanje istine o novorođenim bebama oteatih iz porodilišta u više srpskih gradova (2005. godine) - Izveštaj anketnog odbora koji je formirao republički parlament sa ciljem da pomogne roditeljima koji veruju da su njihova novorođena deca nestala. U svom izveštaju Odbor opisuje zapažanja koja je dobio na osnovu istraga i intervju sa brojnim roditeljima na privatnim sastancima.
- 69 *The 'missing babies' scandal*, European Implementation Network, 5. decembar 2019. godine, <https://www.einnetwork.org/blog-general/2019/12/5/the-missing-babies-scandal>.
- 70 V Crnjanski Spasojević, *Ukradeno 29 dosijea o „nestalim bebama“*, Novosti, 21. maj 2019. godine, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:795819-Ukradeno-29-dosijea-o-nestalim-bebama>.
- 71 *Amerikanka priznala da je kupila bebu iz Srbije, platili 10.000 dolara*, Večernji list, 22. oktobar 2020. godine, <https://www.vecernji.ba/vijesti/amerikanka-priznala-da-je-kupila-bebu-iz-srbije-platili-10-000-dolara-1440487>.

- www.vecernji.ba/vijesti/amerikanka-priznala-da-je-kupila-bebu-iz-srbije-platili-10-000-dolara-1440487.
- 72 A J Janković, The 'missing babies' scandal, European Implementation Network, 5. decembar 2019. godine, <https://www.einnetwork.org/blog-general/2019/12/5/the-missing-babies-scandal>.
- 73 *Bez ustručavanja: Ana Pejić i Dragoslava Šaponja - dokazi o krađi beba u Srbiji postoje!*, 11. novembra 2020. godine, <https://www.youtube.com/watch?v=oReNLEmzo8A&t=1085s>.
- 74 G Keeley, More than 50,000 babies stolen from Spanish mothers under Franco era laws, *Independent*, 16. mart 2021. godine, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/spain-babies-mothers-stolen-law-franco-b1817860.html>.
- 75 Cristina Fernández-Pacheco Estrada, On the prosecution of 'stolen babies' cases in Spain, *Criminal Law Forum*, 31, 415–460.
- 76 Dutch suspend foreign adoptions after abuses found, BBC, 8. februar 2021. godine, <https://www.bbc.com/news/world-europe-55982542>.
- 77 D Burkhalter, UN body puts illegal adoptions in new, criminal light, *Swissinfo.ch*, 30. avgust 2021. godine, <https://www.swissinfo.ch/eng/un-body-puts-illegal-adoptions-in-new--criminal-light/46905860>.
- 78 *Proverava se anonimna prijava: Da li su pojedini tužioci i funkcioneri u BiH umešani u nezakonitu trgovinu jajnim ćelijama?*, *Blic*, 5. maj 2018. godine, <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/proverava-se-anonimna-prijava-da-li-su-pojedini-tuzioci-i-funkcioneri-u-bih-umesani-u/5tt984v>; *Crno tržište embriona u Srbiji Žene kupuju plod za 5.000 evra, a to sa sobom nosi seriju opasnosti*, *Blic*, 20. maj 2018. godine, <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/crno-trziste-embriona-u-srbiji-zene-kupuju-plod-za-5000-evra-a-to-sa-sobom-nosi/l7fqs3k>; *Embrije iz BiH švercali i u Izrael, pokrenuta istraga*, *VL*, 30. januar 2014. godine, <https://www.vecernji.ba/crna-kronika/embrije-iz-bih-svercali-i-u-izrael-pokrenuta-istraga-918089>; *Sumnje u šverc jajnih ćelija!*, *Novosti*, 2. april 2013. godine, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:427487-Sumnje-u-sverc-jajnih-celij>.
- 79 *Afera „nestale bebe“ u Grčkoj Uhapšeno 12 osoba, osumnjičeni odbacuju optužbe*, *Blic*, 28. septembar 2019. godine, <https://www.blic.rs/vesti/svet/afera-nestale-bebe-u-grckoj-uhapseno-12-osoba-osumnjiceni-odbacuju-optuzbe/30e2elg>.
- 80 *Ko nam i dan danas krade bebe u Srbiji?*, *Posle ručka*, Tv Happy, 28. april 2021. godine, <https://www.youtube.com/watch?v=-tcmjvK2LOE&t=4900s>.
- 81 E Krithari, Making babies, pushing boundaries: The great Greek fertility market, *Balkan Insight*, 9. jul 2021. godine, <https://balkaninsight.com/2021/07/09/making-babies-pushing-boundaries-the-great-greek-fertility-market/>;
- Top Italian fertility doctor Severino Antinori arrested, BBC, 14. maj 2016. godine, <https://www.bbc.com/news/world-europe-36293549>; *Proverava se anonimna prijava: Da li su pojedini tužioci i funkcioneri u BiH umešani u nezakonitu trgovinu jajnim ćelijama?*, *Blic*, 5. maj 2018. godine, <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/proverava-se-anonimna-prijava-da-li-su-pojedini-tuzioci-i-funkcioneri-u-bih-umesani-u/5tt984v>; *Tužiteljstvo: Sud je teško pogriješio oslobodivši Asima Kurjaka*, *Jutarnji*, 2. avgust 2009. godine, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/tuziteljstvo-sud-je-tesko-pogrijesio-oslobodivsi-asima-kurjaka-2829317>; UC Irvine fertility scandal isn't over, *LA Times*, 20. januar 2006. godine, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2006-jan-20-me-uci20-story.html>.
- 82 T Reitano and K Amerhauser, Ilegalni finansijski tokovi u Albaniji, Kosovu i Severnoj Makedoniji: Ključni pokretači i aktuelni trendovi, GI-TOC, avgust 2020. godine, <https://globalinitiative.net/analysis/iffs-western-balkans/>.
- 83 W Kemp, K Amerhauser and R Scaturro, Aktuelne cene: Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu, GI-TOC, maj 2021. godine, <https://globalinitiative.net/analysis/western-balkans-crime-hotspots-3/>.

Bilteni rizika su redovni rezultati naših regionalnih opservatorija, koji koriste mreže civilnog društva za pružanje novih podataka i kontekstualizaciju trendova vezanih za mreže organizovanog kriminala, nelegalnu trgovinu i državne odgovore na njih. Ukoliko želite da se pretplatite na buduća izdanja Biltena rizika, prijavite se [ovde](#) ili pošaljite imejl na adresu almedina.dodic@globalinitiative.net.

O GLOBALNOJ INICIJATIVI

Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je globalna mreža od više od 500 stručnjaka širom sveta. Globalna inicijativa pruža platformu za promociju šire debate i inovativnih pristupa, koji su gradivni elementi inkluzivne globalne strategije protiv organizovanog kriminala

www.globalinitiative.net

Ova publikacija je sastavljena uz finansijsku podršku Fonda za prevenciju konflikata, stabilnost i bezbednost Ujedinjenog Kraljevstva. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) i ne odražava nužno stavove Ujedinjenog Kraljevstva.

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME